<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

અહેવાલપાત્ર

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં

સિવિલ અપીલ હકુમત

<u>સિવીલ અપીલ નં. ૨૦૨૩નો ૨૯૨૬</u>

<u>(@ એસએલપી (સી) નં. ૨૦૨૩ નો ૮૦૪૧)</u>

<u>(@ ડાયરી નં. ૨૦૨૨નો ૩૫૬૮)</u>

જમીન સંપાદન કલેક્ટર (દક્ષિણ). અપીલકર્તા (ઓ)

વિરુદ્ધ

હરિ ચંદ અને અન્ય. પ્રતિવાદી (ઓ)

ચુકાદો

એમ. આર. શાહ, ન્યાયમૂર્તિ.

૧. નવી દિલ્હી ખાતેની ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા ૨૦૧૬ની લેખિત અરજી (સી) નંબર ૩૪૩૫માં પસાર કરાયેલા વિવાદિત ચુકાદા અને આદેશથી વ્યથિત અને અસંતોષ ની લાગણી અનુભવતા, જેના દ્વારા ઉચ્ચ અદાલતે ઉપરોક્ત રિટ અરજીને મંજૂરી આપી છે અને જાહેર કર્યું છે કે જમીન સંપાદન, પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૧૩ (ત્યારબાદ "અધિનિયમ, ૨૦૧૩" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) માં વાજબી વળતર અને પારદર્શિતાના અધિકારની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ આ વિવાદિત જમીન ના સંબંધ માં સંપાદન રદ થયું હોવાનું માનવામાં આવે છે, જમીન સંપાદન કલેક્ટર (દક્ષિણ), નવી દિલ્હીએ હાલની અપીલને દાખલ કરી છે.

૨. હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા વિવાદિત ચુકાદા અને આદેશમાંથી અને હાઈકોર્ટ સમક્ષ જમીન સંપાદન કલેક્ટર વતી દાખલ કરવામાં આવેલા જવાબી સોગંદનામા મુજબ પણ, અપીલકર્તા વતી કેસ હતો કે વિવાદિત જમીનનો વાસ્તવિક કબજો લેવામાં આવ્યો હતો અને ૧૪.૦૭.૧૯૮૭ પર લાભાર્થી વિભાગને સોંપવામાં આવ્યો હતો.જો કે, તે પછી અને પૂણે મ્યુનિસિપલ

કોર્પોરેશન અનેબીજાઓ વિરુદ્ધ હરકચંદ મિસિરીમલ સોલંકી અને અન્ય, (૨૦૧૪) ૩ એસ. સી. સી. ૧૮૩, ના કેસ માં આ અદાલત ના નિર્ણય પર આધાર રાખી ને, ઉચ્ચ અદાલતે ઉપરોક્ત રિટ અરજીને મંજૂરી આપી છે અને જાહેર કર્યું છે કે પ્રશ્નમાં જમીનના સંદર્ભમાં સંપાદન એ આધાર પર સમાપ્ત થયું હોવાનું માનવામાં આવે છે કે વિવાદિત જમીનના સંદર્ભમાં વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું ન હતું.

૨.૧ પૂણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન અને બીજાઓ (ઉપરોક્ત) ના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય, જેના પર હાઈકોર્ટ દ્વારા વિવાદિત ચુકાદો અને આદેશ પસાર કરતી વખતે આધાર રાખવામાં આવ્યો છે, તેને આ અદાલતના બંધારણીય ખંડપીઠે ઈન્દોર વિકાસ સત્તામંડળ વિરુદ્ધ મનોહરલાલ અને અન્ય, (૨૦૨૦) ૮ એસ. સી. સી. ૧૨૯ ના કેસ માં ખાસ કરી ને નકારી કાઢ્યો છે. ફકરા ૩૬૫ અને ૩૬૬ માં, આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે નિરીક્ષણ કર્યું છે અને નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છેઃ–

“૩૬૫. પરિણામે, પૂણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનમાં નિર્ણય આપવામાં આવ્યો. [પૂણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન.વી. હરકચંદ મિસિરીમલ સોલંકી, (૨૦૧૪) ૩ એસસીસી ૧૮૩] ને આથી નકારી કાઢવામાં આવે છે અને અન્ય તમામ નિર્ણયો

જેમાં પુણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનનો સમાવેશ થાય છે.[પૂણે મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન.વી. હરકચંદ મિસિરીમલ સોલંકી, (૨૦૧૪) ૩ એસસીસી ૧૮૩] ને અનુસરવામાં આવ્યું છે, તેને પણ નકારી કાઢવામાં આવ્યું છે.શ્રી બાલાજી નગર રેસિડેન્શિયલ એસોસિએશનમાં આ નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે. [શ્રી બાલાજી નગર રહેણાંક સંગઠન વિરુદ્ધ ટી. એન. રાજ્ય, (૨૦૧૫) ૩ એસ. સી. સી. ૩૫૩] ને સારો કાયદો ઘડતો હોવાનું ન કહી શકાય, તેને નકારી કાઢવામાં આવે છે અને તેને અનુસરતા અન્ય નિર્ણયોને પણ નકારી કાઢવામાં આવે છે.ઇન્દોર ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી વિરુદ્ધ શૈલેન્દ્ર [(૨૦૧૮) ૩ એસ. સી. સી. ૪૧૨] માં, કલમ ૨૪ (૨) ની જોગવાઈના સંદર્ભમાં શું "અથવા" ને "ન" અથવા તો "અને "તરીકે વાંચવું પડશે તે વિચારણા માટે મૂકવામાં આવ્યું ન હતું.તેથી, વર્તમાન ચુકાદામાં થયેલી ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને તે નિર્ણય પણ પ્રવર્તે નહીં.

૩૬૬. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપીએ છીએ:

૩૬૬.૧.કલમ ૨૪ (૧) (એ) ની જોગવાઈઓ હેઠળ, જો ૨૦૧૩ અધિનિયમની શરૂઆતની તારીખ ૧-૧-૨૦૧૪ પર ચુકાદો આપવામાં ન આવે, તો કાર્યવાહીમાં કોઈ વિલંબ થતો નથી.૨૦૧૩ના કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ વળતર નક્કી કરવું પડશે.

૩૬૬.૨.જો ચુકાદો કોર્ટના વચગાળાના આદેશ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલા સમયગાળાને બાદ કરતાં પાંચ વર્ષના સમયગાળાની અંદર પસાર કરવામાં આવ્યો હોય, તો પછી કાર્યવાહી ૨૦૧૩ અધિનિયમની કલમ ૨૪ (૧) (બી) હેઠળ ૧૮૯૪ અધિનિયમ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલી જોગવાઈ મુજબ ચાલુ રહેશે, જાણે કે તે રદ કરવામાં આવી નથી.

૩૬૬.૩.કબજો અને વળતર વચ્ચે કલમ ૨૪ (૨) માં વપરાયેલ શબ્દ "અથવા" ને "ન" અથવા "અને" તરીકે વાંચવો પડશે.૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ જમીન સંપાદનની કાર્યવાહીમાં વિલંબ થયો હોવાનું માનવામાં આવે છે, જ્યાં ઉપરોક્ત કાયદાની શરૂઆત પહેલાં પાંચ વર્ષ કે તેથી વધુ સમયથી સત્તાવાળાઓની નિષ્ક્રિયતાને કારણે જમીનનો કબજો લેવામાં આવ્યો નથી કે વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું નથી.બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, જો કબજો લેવામાં આવ્યો હોય, વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું ન હોય તો તેમાં કોઈ ખામી નથી.તેવી જ રીતે, જો વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું હોય, કબજો લેવામાં આવ્યો ન હોય તો તેમાં કોઈ ખામી નથી.

૩૬૬.૪.૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) ના મુખ્ય ભાગમાં "ચૂકવેલ" અભિવ્યક્તિમાં અદાલતમાં વળતરની થાપણનો સમાવેશ થતો નથી.ડિપોઝિટ

ન કરવાનું પરિણામ કલમ ૨૪ (૨) ની જોગવાઈમાં આપવામાં આવ્યું છે, જો તે બહુમતી જમીન માલિકીના સંદર્ભમાં જમા કરવામાં ન આવ્યું હોય તો તમામ લાભાર્થીઓ (જમીન માલિકો) ૧૮૯૪ના કાયદાની કલમ ૪ હેઠળ જમીન સંપાદન માટે જાહેરનામાની તારીખના રોજ ૨૦૧૩ના કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર વળતર મેળવવા માટે હકદાર રહેશે. જો જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ની કલમ ૩૧ હેઠળની જવાબદારી પૂરી કરવામાં ન આવી હોય, તો ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૩૪ હેઠળ વ્યાજ આપી શકાય છે.વળતર (અદાલતમાં) જમા ન કરવાથી જમીન સંપાદનની કાર્યવાહીમાં વિલંબ થતો નથી.પાંચ વર્ષ કે તેથી વધુ સમય માટે બહુમતી હોલ્ડિંગ્સના સંદર્ભમાં જમા ન થવાના કિસ્સામાં, ૨૦૧૩ના અધિનિયમ હેઠળ વળતર "જમીનમાલિકો" ને ૧૮૯૪ના અધિનિયમની કલમ ૪ હેઠળ જમીન સંપાદન માટે જાહેરનામાની તારીખે ચૂકવવું પડશે. ૩૬૬.૫.જો કોઈ વ્યક્તિને ૧૮૯૪ના અધિનિયમની કલમ ૩૧ (૧) હેઠળ પ્રદાન કરાયેલ વળતર આપવામાં આવ્યું હોય, તો તે દાવો કરવા માટે તૈયાર નથી કે કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ સંપાદન ચૂકવણી ન કરવાને કારણે અથવા અદાલતમાં વળતર જમા ન કરવાને કારણે સમાપ્ત થઈ ગયું છે.ચૂકવણી કરવાની જવાબદારી કલમ ૩૧ (૧) હેઠળ રકમને જમા કરાવવાથી પૂર્ણ થાય છે.જે જમીનમાલિકોએ વળતર સ્વીકારવાનો ઇનકાર કર્યો હતો અથવા જેમણે વધુ વળતર માટે સંદર્ભ માંગ્યો હતો, તેઓ દાવો કરી શકતા નથી કે સંપાદનની કાર્યવાહી ૨૦૧૩ અધિનિયમની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ સમાપ્ત થઈ ગઈ હતી.

૩૬૬.૬.૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) ની જોગવાઈને કલમ ૨૪ (૨) ના ભાગ તરીકે ગણવામાં આવશે, કલમ ૨૪ (૧) (બી) ના ભાગ તરીકે નહીં.

૩૬૬.૭.૧૮૯૪ના કાયદા હેઠળ અને કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ વિચાર્યા મુજબ કબજો લેવાની રીત તપાસ અહેવાલ/મેમોરેન્ડમ તૈયાર કરવાની છે.એકવાર ૧૮૯૪ના કાયદાની કલમ ૧૬ હેઠળ કબજો લેવા પર ચુકાદો પસાર થઈ ગયા પછી, ૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ રાજ્યમાં જમીનનું વિનિવેશ કરવામાં આવતું નથી, કારણ કે એકવાર કબજો લેવામાં આવ્યો હોય તો કલમ ૨૪ (૨) હેઠળ કોઈ ચૂક થતી નથી.

૩૬૬.૮.૨૦૧૩નો કાયદો અમલમાં આવ્યો તે પહેલાં પાંચ વર્ષ કે તેથી વધુ સમય માટે કબજો લેવા અને વળતર ચૂકવવામાં તેમની નિષ્ક્રિયતાને કારણે સત્તાવાળાઓ નિષ્ફળ ગયા હોય, તો કલમ ૨૪ (૨) ની જોગવાઈઓ લાગુ પડે છે.પાંચ વર્ષની ગણતરીમાં અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા વચગાળાના આદેશોના નિર્વાહના સમયગાળાને બાકાત રાખવો પડશે.

૩૬૬.૯.૨૦૧૩ના કાયદાની કલમ ૨૪ (૨) જમીન સંપાદનની પૂર્ણ થયેલી કાર્યવાહીની કાયદેસરતા પર સવાલ ઉઠાવવા માટે કાર્યવાહીના નવા કારણને જન્મ આપતી નથી.કલમ ૨૪ એ ૨૦૧૩ અધિનિયમ એટલે કે ૧–૧–૨૦૧૪

ના અમલીકરણની તારીખે બાકી રહેલી કાર્યવાહીને લાગુ પડે છે.તે જૂના અને સમય–પ્રતિબંધિત દાવાઓને પુનર્જીવિત કરતું નથી અને સમાપ્ત થયેલી કાર્યવાહીને ફરીથી ખોલતું નથી અથવા જમીનમાલિકોને સંપાદનને અમાન્ય બનાવવા માટે અદાલતને બદલે કાર્યવાહીને ફરીથી ખોલવા માટે કબજો લેવાની રીત અથવા તિજોરીમાં વળતર જમા કરવાની રીત પર સવાલ ઉઠાવવાની મંજૂરી આપતું નથી."

૩. ઇન્દોર ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી (ઉપરોક્ત) ના કિસ્સામાં આ અદાલત દ્વારા મુકવામાં આવેલા કાયદાને હાથ પરના કેસની હકીકતો અને તે હકીકત પર લાગુ કરીને કે જે જમીનનો કબજો ૧૪.૦૭.૧૯૮૭ પર લેવામાં આવ્યો હતો, ઉચ્ચ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે અને ધાર્યું છે તેમ સંપાદનમાં કોઈ ખામી હોવાનું માનવામાં આવશે નહીં.આ સંજોગોમાં, હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ વિવાદિત ચુકાદો અને આદેશ બિનટકાઉ છે.

૪. ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં રાખીને અને ઉપર જણાવેલા કારણોને ધ્યાનમાં રાખીને, વર્તમાન અપીલ સફળ થાય છે.હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા વિવાદિત ચુકાદા અને આદેશ રદ બાતલ હોઈ રદ કરવામાં આવે છે. વિવાદમાં મુકાયેલી જમીનના સંબંધમાં સંપાદનમાં કોઈ ખામી હોવાનું ગણાશે નહીં.તે

મુજબ વર્તમાન અપીલને મંજૂરી આપવામાં આવે છે.કોઈ ખર્ચ નહીં.

બાકી અરજીઓ, જો કોઈ હોય તો, તેનો પણ નિકાલ કરવામાં આવે છે.

.....ન્યાયમૂર્તિ

[એમ. આર. શાહ]

.....ન્યાયમૂર્તિ.

[અહેસાનુદ્દીન અમાનુલ્લાહ]

નવી દિલ્હી;

એપ્રિલ ૧૯,૨૦૨૩.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

<u>અસ્વીકરણ:</u> સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of

execution and implementation.